

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review

ความว่าง จิตว่าง

Emptiness Empty Mind

ผู้เขียน : พุทธทาสภิกขุ

Author : Buddhadasa-Bhikkhu

พระนัฐวุฒิ สิริจิตฺโต (ศรีจันทร์)¹ และ พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

PhraNatthawut Sirichanto (Srichan)¹

and Phrakru Sudhikhamphirayana²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mali: phranattawut.jg@gmail.com

บทนำ

หนังสือเล่มนี้มีชื่อว่า ความว่าง จิตว่าง (Buddhadasa-Bhikkhu, 2006 : 1) เป็นหนังสือของหลวงปู่พุทธทาสภิกขุ จัดพิมพ์เผยแพร่โดยธรรมสภา เป็นหนังสือที่ทางทางคณะผู้จัดพิมพ์ได้จัดทำขึ้นเพื่อรักษาต้นฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์ เป็นธรรมสักการะในมงคลกาล 100 ปี ท่านพุทธทาส พ.ศ. 2549

เนื่องจากสังคมมนุษย์ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นสังคมแห่งวัตถุ เป็นสังคมแห่งเทคโนโลยี เพราะหลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนไป เนื่องจากความคิดของมนุษย์เกิดการพัฒนาและก้าวไกลไปอย่างมาก วัตถุต่างๆ จึงเกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับตนเอง ไม่ว่าจะเป็น รถ เครื่องบิน สำหรับการเดินทาง เครื่องครัว อุปกรณ์ไฟฟ้า ต่างๆ สำหรับทำอาหาร พัดลม แอร์ สำหรับทำความเย็น เมื่ออากาศร้อน โทรศัพท์ โทรทัศน์เหล่านี้เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่กระนั้นก็ไม่ได้ทำให้มนุษย์นั้นมีความสุขมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา มีหน้าซ้ำ ยิ่งทำให้มนุษย์มีความสุขมากกว่าเดิม เพราะส่วนหนึ่งมนุษย์พึ่งพา

อุปกรณ์เทคโนโลยีเหล่านี้มากเกินไป มากเกินที่อาจจะกล่าวได้ว่าเมื่อไม่มีสิ่งเหล่านี้แล้วมนุษย์ก็ไม่สามารถทำกิจการงานต่างๆ หรือแม้กระทั่งไม่อาจใช้ชีวิตอยู่ได้ ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้

เมื่อสิ่งอำนวยความสะดวกมีมากขึ้น ยิ่งทำให้มนุษย์เกิดความอยาก เกิดความหลง ที่จะหาทุกวิถีทางที่จะได้มันมา อาจจะด้วยการทำงานหนักเพื่อให้ได้เงินเยอะๆ สำหรับสิ่งที่ตนอยากได้ บางคนถึงกับต้องปล้น ชิง วังราว ลักขโมย ของผู้อื่น เพื่อความต้องการของตน จากสิ่งของเล็กๆ เมื่อเคยทำแล้วก็ติดเป็นนิสัย มันได้มาง่ายเหลือเกิน จากของเล็กๆ ก็กลายเป็นของใหญ่ จนรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นคณะ ทำให้สังคมมนุษย์เกิดความวุ่นวาย นับวันยิ่งรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เพราะสิ่งของเหล่านี้ทำจิตใจของมนุษย์เกิดความอยาก เกิดความวุ่นในจิต จิตของมนุษย์ก็เลยไม่ “ว่าง” อวิชชาจึงเข้าครอบงำ หาทางออกไม่เจอ เพราะจิตไม่ว่าง

จากการศึกษาถึงเรื่องของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการพ้นทุกข์ เพื่อการแก้ปัญหาจากแหล่งต่างๆ ทำให้สนใจที่จะศึกษาถึงเรื่องของ “ความว่าง” “จิตว่าง” ในการที่จะนำมาปรับประยุกต์แก้ไขปัญหาดังๆ ซึ่งในหนังสือของท่านพุทธทาสเล่มนี้ เป็นหนังสือที่รวบรวมการเทศน์ของท่านในสถานที่ต่างๆ ที่ท่านได้แสดงไว้ โดยกล่าวถึงเรื่องของ ความว่าง จิตว่าง โดยเฉพาะ ถึงแม้ว่าจะเป็นธรรมชั้นสูงแต่ท่านก็ได้นำมาถ่ายทอดในรูปแบบของท่าน เพื่อให้ปุถุชนคนธรรมดาอย่างชาวบ้านได้เข้าใจ ปฏิบัติได้และเห็นได้ในปัจจุบัน เพราะปัญหาเกิดได้กับทุกคน เมื่อจิตใจของคนเรานั้นวุ่นวายอยู่ ก็จะไม่สามารถที่จะมองเห็นทางออก หรือวิธีการที่จะแก้ปัญหานั้นได้ เปรียบได้กับคนที่กำลังหลงอยู่ในเขาวงกตเขาไม่สามารถหาทางออกได้ มองไปทางไหนก็มีแต่ทางตัน เพราะมันซับซ้อนมาก แต่ถ้าบุคคลฉลาดป็นขึ้นไปอยู่บนที่สูงเขาก็จะมองเห็นทุกอย่างได้กว้างไกล สามารถคำนวณทิศทางได้ว่าทางไหนจะเป็นทางออก เช่นเดียวกับคนที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่ ถ้าจิตใจยังวุ่นวายอยู่ การหาทางออกสำหรับปัญหานั้นก็จะมีดมน ปัญญาที่ตีตันคิดอะไรไม่ออก หากเดินออกมาจากปัญหานั้น ทำจิตใจให้ว่าง แสงสว่างก็จะเกิด ปัญญาก็จะตามมา ทำให้สามารถหาทางออกสำหรับปัญหานั้นได้

ผู้วิจารณ์จึงสนใจที่จะนำหนังสือของท่านพุทธทาสที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของ ความว่าง จิตว่าง วิจารณ์เพื่อให้เห็นถึงทัศนะคติ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เห็นถึงเป้าหมายที่แท้จริงของหลักธรรมที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้มาและนำมาสั่งสอนมวลหมู่มนุษย์ทั่วโลก เพื่อให้พ้นจากทุกข์ ทั้งทางกายและทางใจ เกิดสันติ สงบสุขทั่วทั้งโลก

โครงสร้างของหนังสือ

โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้ เป็นแบบธรรมบรรยาย จัดพิมพ์เมื่อปีพุทธศักราช 2544 จัดพิมพ์โดย ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรมโดยการสนับสนุนของธรรมทานมูลนิธิ สอนโมกขพลาราม เนื่องในมงคลกาล 100 ปี หลวงพ่อพุทธทาส หนังสือเล่มนี้ใช้วัสดุอย่างดี เข้าเล่มด้วยการเย็บกึ่งที่อยู่ได้นาน ตั้งแต่เริ่มเนื้อหาทั้งหมด 153 หน้าโดยแบ่งออกเป็น 3 บท ตามที่หลวงพ่от่านได้บรรยายในวัน เดือน ปี พ.ศ. และสถานที่ที่ต่างกัน 2 สถานที่ 3 วาระ ได้แก่ 1. ความว่าง จิตว่าง บรรยาย ณ หอประชุมคุรุสภา วันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2508 2. เมื่อจิตไม่วุ่น จิตก็จะว่าง บรรยาย ณ สอนโมกขพลาราม ไซยาวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503 3. ทุกคนย่อมชอบความว่าง บรรยาย ณ สอนโมกขพลาราม ไซยา วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503

เนื้อหาโดยย่อ

ตอนที่ 1 ความว่าง จิตว่าง

ในเนื้อความตอนที่หนึ่งนั้น หลวงพ่от่านได้เกริ่นนำถึงเรื่องของความว่าง ความหมายของจิตว่าง ว่าจริงๆ แล้วมันคืออะไร จิตว่างมันเหมาะกับใคร ใครสามารถใช้ได้บ้าง เพราะจริงๆ แล้วความว่างนั้นทุกคนสามารถทำได้ และสามารถมีได้กันทุกคน เพราะในพระพุทธศาสนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ตรัสว่าจิตของมนุษย์นั้นเดิมเป็นจิตประภัสสร คือ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน ใส ว่างจากกิเลสอาสวะทั้งปวง เมื่อจิตเดิมของคนเป็นเช่นนี้ การที่จะทำให้มันเป็นเหมือนเดิมนั้นก็ไม่น่าจะเกินกำลังของมนุษย์ เพราะเดิมทีก็เป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว เพียงแต่บางคนขาดความพยายามที่จะทำมันเท่านั้นเอง เนื่องจากมีความเข้าใจว่ามันยาก และที่สำคัญความว่างที่คนส่วนใหญ่เข้าใจนั้น คือไม่มีอะไรเลย ก็เลยพากันกลัวความว่างนี้ แต่ที่จริงไม่ได้เป็นอย่างนั้นเลย และก่อนจะจบบทที่ 1 หลวงพ่от่านได้ประพันธ์เป็นคำกลอนเตือนสติชาวพุทธทั้งหลายว่า

จงทำงาน	ทุกชนิด	ด้วยจิตว่าง
ยกผลงาน	ให้ความว่าง	ทุกอย่างสิ้น
กินอาหาร	ของความว่าง	อย่างพระกิน
ตายเสร็จสิ้น	แล้วในตัว	แต่หัวใจ.

(Buddhadasa-Bhikkhu, 2006 : 5)

ตอนที่ 2 เมื่อจิตไม่วุ่น จิตก็จะว่าง

ตอนที่ 2 นี้หลวงพ่ót่านจะหยิบยกเอาเรื่องของ “ความเป็นพระอรหันต์” มาพูด เพราะวันที่ท่านพูดนั้นตรงกับวัน มาฆบูชา เป็นวันที่พระอรหันต์ 1250 รูป มาประชุมกัน โดยมีได้นัด เรียกว่า “จตุรงคสันนิบาต” ที่ท่านยกเอาความเป็นพระอรหันต์มาพูดนั้น เพราะท่านต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจและยึดเอาเป็นตัวอย่างว่าพระอรหันต์นั้น เป็นบุคคลที่อยู่เหนือทุกข์โดยประการทั้งปวง แต่มนุษย์ ปุถุชนคนธรรมดาผู้นั้นอยู่ใต้ความทุกข์ ดังนั้น ถ้าใครอยากจะพ้นทุกข์ อยู่เหนือทุกข์ ก็ต้องเข้าใจและสนใจความเป็นมาของ “พระอรหันต์” เพราะหลายคนคิดว่า “อรหันต์” นั้นอยู่ไกลตัว เกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ที่จะสนใจ ไม่สามารถที่จะเป็นอรหันต์ได้ หรืออยู่เหนือทุกข์ได้ก็ไม่สนใจ หลวงพ่ót่านกล่าวว่าบุคคลที่คิดเช่นนั้นถือว่าเป็นกรรม เป็นบาปของบุคคลนั้นเองที่ไม่พยายามเข้าใจ ให้ถูก ให้ตรง หลวงพ่ót่านพุทธทาสท่านอยากให้ปรับทัศนคติใหม่โดยคิดว่า การที่จะทำให้ตนให้อยู่เหนือทุกข์นั้นไม่เป็นสิ่งที่เหลือวิสัย ถ้าเป็นสิ่งที่เหลือวิสัย พระพุทธเจ้าก็คงจะไม่ตรัสสอนหนทางต่าง ๆ ที่จะทำให้คนหมดทุกข์ คงไม่มีใครที่จะฟังธรรมของพระองค์จนได้เห็นความจริง บรรลุธรรมตามที่พระองค์ทรงตรัสสอน เพราะพระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ก็เพื่อช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ ดังนั้นคำสอนของพระองค์จะต้องไม่เหลือวิสัยที่สัตว์โลกจะปฏิบัติตาม

ตอนที่ 3 ทุกคนย่อมชอบความว่าง

ในตอนสุดท้ายนี้หลวงพ่ót่านพุทธทาส ท่านได้พูดถึงความว่าง และท่านได้หยิบยกเอาพุทธภาษิตมาแสดง คือว่า สุนฺณญตา ซึ่งหมายถึงความว่าง ความว่างที่แท้จริงนั้นมีอยู่ในพระอรหันต์ ท่านจึงไม่ทุกข์ แต่ปุถุชนคนธรรมดา ไม่ชอบความว่าง จึงเป็นทุกข์ ท่านเปรียบกับเรื่องของน้ำ ซึ่งจำเป็นในการดับไฟ เพราะน้ำอาจจะดับไฟได้ ถ้าเกิดบ้านไหนที่ไม่มีไฟไหม้ ก็ไม่ต้องการน้ำ แต่ถ้าวันไหนเกิดไฟไหม้ก็ย่อมต้องการน้ำอย่างยิ่ง ท่านเปรียบกับปุถุชนผู้มีความทุกข์มาก เปรียบเหมือนไฟ ก็ยังต้องการน้ำ คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเข้าไปดับ เมื่อคนมีความทุกข์มาก ก็ยังต้องการธรรมะมากกว่าพระอรหันต์ อย่างที่หลายคนเข้าใจว่า “มันเป็นเรื่องของพระ” ท่านจึงเอาเรื่องความว่างนี้มาพูด ท่านพูดถึงเรื่องของความสำคัญของความว่าง และทุกคนก็ชอบ เพราะเวลาว่างไม่มีอะไรมาทรมาน ไม่มีอะไรวุ่นวาย ทุกคนจะชอบความว่าง แต่เมื่อมีใครมาชวนไปวัด หรือฟังเทศน์กลับตอบว่า ไม่ว่าง (Buddhadasa-Bhikkhu, 2006 : 6)

ท่านพุทธทาส ท่านเป็นผู้ที่มีความสนใจในการรื้อฟื้นการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนาโดยหวังที่จะรื้อฟื้นในสิ่งที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำให้เป็นแบบฉบับให้กลับคืนมา และขจัดความเชื่อถือหรือข้อความที่ผิด ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ให้หมดไป เพื่อให้หลักธรรมของพระบรมศาสดาบริสุทธิ์จริง ๆ มีเหตุผลจริง ๆ และสามารถคงทนต่อการพิสูจน์ยืนหยัดได้ตลอดกาล ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นบทความ ปาฐกถา หรือธรรมเทศนาท่านจะให้เหตุผลที่ถูกต้องอย่างตรงไปตรงมาจนบางคนกล่าวหาว่าท่านพูดหรือเขียนเอาตามใจชอบ โดยไม่มีอยู่ในพระไตรปิฎกเลย แต่ก็ไม่ได้ทำให้ท่านเกิดความย่อท้อ เพราะเชื่อว่าตนได้ตรวจสอบอย่างรอบคอบและผ่านการกลั่นกรองมาแล้วจากคัมภีร์ต่าง ๆ อย่างดีโดยไม่จำเป็นต้องหวั่นเกรงว่าจะผิดพลาดไปท่านได้ย้ำเตือนให้แก่ผู้สนใจศึกษาว่าการที่จะเชื่อในคำสอนใด ๆ ก็ให้ใช้เรื่องความเชื่อถือที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แก่ชาวกาลามะในกาลามสูตร (Mahachulalongkornrajavidyalaya University : 2016) เป็นเครื่องตัดสิน ท่านจึงกล้าในการที่จะนำเสนอหลักธรรมะอันสำคัญอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบเรื่อยมา เช่น ปฏิจลสมุปบาท อนัตตา สุนฺญตา เป็นต้น

ในเริ่มแรกนี้จะได้นำเสนอความหมายของคำว่า “จิตว่าง” ที่หลวงพ่อบ้านได้ให้ความหมายไว้เป็นเบื้องต้นก่อน เพื่อความเข้าใจในทรรศนะของหลวงพ่อบ้านที่ตรงกัน ความหมายของคำว่า “จิตว่าง” หรือ คำว่า “สุนฺญตา” มีความหมายสัมพันธ์กัน หลวงพ่อบ้านได้อธิบายว่า

คำว่า “สุนฺญตา” นี้แปลว่าความว่าง ความว่างของโลก คือ ความไม่มีตัวตนที่จะหาพบได้ในโลก ความว่างของจิตหมายความว่าจิตประกอบอยู่ด้วยปัญญา หรือความว่างจากตัวกู คือ ความเต็มแห่งสติปัญญา (Buddhadasa-Bhikkhu, 1976 : 9)

ในการให้ความหมายของคำว่าโลกว่าง หรือความว่างของโลก ก็คือ คำว่าโลกในที่นี้ หมายถึงทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร ไม่ว่าจะเป็นโลกนี้หรือโลกไหน ๆ ทั้งพรหมโลก เทวโลก มารโลก หรือโลกนรกก็ตาม รวมเรียกว่าโลก หรือจำแนกเป็นรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่มีอยู่ในโลกนี้หรือโลกไหนก็ตามรวมเรียกว่าโลก เพราะโลกนั้นมีความหมายอยู่กับสิ่งเหล่านี้ เพราะถ้าไม่มีรูป เสียง เหล่านี้แล้ว ก็ไม่มีสัตว์ใดอยากจะทำเกิดในโลก

การมองโลกให้เป็นของว่างก็คือ มองเห็นรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เหล่านี้เป็นของว่าง ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นความวุ่นวายนั่นคือ ต้องมองให้เห็นว่าเป็นของหลอกหลวง เป็นของมายา ในของหลอกหลวงนี้เอง ไม่มีตัวตนที่แท้จริงเป็นที่นำมาซึ่งความวุ่น เหมือนคนที่

มองเห็นพยับแดดว่ามีตัวตนอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นความละเมอเพื่อฝันด้วยกิเลสตัณหา จนเห็นความวุ่นเป็นตัวตน แต่เมื่อใดมีสติปัญญาสมบูรณ์จึงจะเห็นโลกเป็นความว่างได้ ในข้อนี้หมายถึงการถอนอัตตานุทิฏฐิ คือ ความเห็นผิดว่ามีตัวตน ถ้าจิตมองเห็นโลกทั้งหลายโดยความเป็นของว่าง จิตนี้ก็ว่างเอง คือไม่ยึดถืออะไรว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา ไม่เกิดโลกะโทสะ โมหะ ต้องมองให้ออกว่าจิตของเรานี้กำลังว่าง หรือกำลังวุ่น (Buddhadasa-Bhikkhu, 1966 : 12)

การทำตนให้ว่างคือการกระทำทุกอย่างให้เต็มไปด้วยสติปัญญา อย่าให้จิตคิดยึดถืออะไรเป็นตัวตน ร่างกายก็สักว่าร่างกาย จิตก็สักว่าจิต เจตสิก (สิ่งที่ประกอบกับจิตอาการหรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิต เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ศรัทธา เมตตา เป็นต้น) ก็สักว่า เจตสิก ไม่มีอะไรที่ถือว่าเป็นตัวตนการไม่มีตัวตนไม่ได้แปลว่าจะต้องเอาร่างกายนี้ไปตำให้ละเอียด และนำไปเผาไฟให้ไหม้ไป แต่หมายถึงดังกล่าวมาแล้ว

ท่านได้ตีกรอบของคำว่า ความว่าง เพื่อกันความเข้าใจผิดว่าความว่างนี้มีอยู่หลายระดับ คือ

ว่างทางวัตถุ คือ ว่างทางวัตถุ คือ ความว่างที่ไม่มีอะไรเลยนั่นเอง เป็นความว่างทางวัตถุ ในข้อนี้สำหรับคนที่ไม่เคยรู้เรื่องของสุญญตาหรือความว่างมาก่อน อาจจะเข้าใจว่าเป็นความว่างจากตัวกู คือว่างอย่างไรไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรเหลือ เป็นการเล็งถึงเรื่องของร่างกายหรือของวัตถุ คนจึงคิดกันว่าเมื่อว่างคนก็จะไม่มีอะไรเลย จะทำให้ตนเองขาดสิ่งที่เคยได้อยู่ จึงไม่สนใจในเรื่องความว่างตามความหมายที่สูงขึ้นไปกว่านั้น

ว่างทางจิตของพุทธทาส หมายถึง จิตกำลังว่างไม่ได้คิดอะไร ไม่รู้สึกอะไร ไม่ทำหน้าที่อะไรเลย ซึ่งมีความหมายเท่ากับคนที่ตายแล้ว เป็นเหมือนท่อนไม้ เป็นความว่างอันเกิดจากการอยู่ในสมาบัติทุกชนิด

ว่างว่างทางปัญญา หรือทางวิญญูญาณ เป็นความรู้ความคิดนึกมีอยู่อย่างสมบูรณ์ รู้สึกตัวอยู่เสมอ โดยมีความรู้ว่ามีอะไรเป็นตัวตนที่แท้จริง ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตนขึ้นมาได้ เป็นจิตว่างจากตัวตนด้วยอำนาจของสติปัญญา ความหมายแบบอันทาล ในข้อนี้หลวงพ่อกุญชรท่านได้ยกตัวอย่างลัทธิคำสอนของนักบวชในสมัยพุทธกาลคือ อชิตเกส กัมพล ผู้ซึ่งเป็นหนึ่งในครูทั้งหกที่มีชื่อเสียงมาก ที่สอนว่า การฆ่าไม่มี ไม่มีค่าของการกระทำใดๆ เรียกว่าเป็นอกิริยทิฏฐิ ว่างจากการบัญญัติว่าเป็นผลโดยถือว่าไม่มีค่าทางศีลธรรมเช่น การทำบุญก็มีค่าแค่ทางวัตถุที่ผู้รับได้ประโยชน์หรืออิมไปเท่านั้นเอง ไม่มีค่าที่จะได้สวรรค์

วิมานอะไร การทำบาปก็เช่นกันถือว่าเป็นการสิ้นสุดอยู่เพียงแค่นั้น เช่น การฆ่าคนตายก็สิ้นสุดทุกสิ่งเพียงแค่ว่าตายเท่านั้นเอง ไม่มีบาปอะไร ไม่มีนรกเป็นเบื้องหน้าแต่อย่างใด เพราะฉะนั้นบาปอันเนื่องจากฆ่าจึงไม่มี หลวงพ่อพุทธทาสกล่าวว่า เป็นคำสอนที่ทำให้คนทำอะไรๆ ตามใจตัวเอง เป็นการเห็นแก่ตัว (Buddhadasa-Bhikkhu, 2006 : 8)

ในส่วนของคุณว่า “จิตว่าง” นั้นหลวงพ่อบอกไม่ได้หมายถึงจิตที่ว่างโดยไม่คิดนึกอะไรเลย เพราะคำนี้มีความหมายพิเศษ คือ ความว่างจากความยึดมั่น หรือความรู้สึกว่าเป็นตัวกู – ของกู เรียกว่าจิตว่าง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จิตที่ไม่ถูกกิเลสครอบงำ และอยู่ด้วยปกติเดิมของมัน คือสติปัญญา (Wachsuwan, 1984 : 8) ท่านกล่าวว่าในทางตรงกันข้ามคำว่าจิตวุ่นคือ จิตที่ถูกกิเลสครอบงำ สูญเสียความเป็นปกติเดิม แล้วปราศจากสติปัญญาและสติสัมปชัญญะโดยสิ้นเชิง จิตจึงวุ่นวายเพราะการก่อกวนด้วยความรู้สึกที่เป็นตัวกู – ของกู

จิตอีกความหมายหนึ่ง คือ ความว่างจากโลภะ โทสะ โมหะ หรือว่างจากความยึดถือว่า สิ่งใด ๆ มาเป็นเราของเรา หรือว่างจากตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตน

บทวิจารณ์

1. สารเนื้อหาของหนังสือ

ภายในเนื้อหาของหนังสือทั้งเล่มเป็นหลักปฏิบัติที่ท่านได้พบเจอด้วยตัวท่านเอง แล้วนำมาถ่ายทอด ผู้วิจารณ์ไม่มีข้อโต้แย้งหรือเห็นข้อด้อยโดยประการทั้งปวง ที่ได้นำหนังสือของท่านมาแบบในการวิจารณ์ก็เพื่อที่จะถ่ายทอดเนื้อหา ข้อความในหนังสือเล่มนี้มาสู่ท่านทั้งหลายที่อาจจะหลงลืมหรือไม่เคยอ่าน ได้ศึกษาและหามาอ่าน ภายในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นงานเทศน์การนำเสนอจึงจะต้องทำให้ผู้ฟังนั้นคล้อยตาม ไม่ง่วง ไม่เบื่อ หลวงพ่อบอกท่านจึงมีเทคนิคของท่าน เพื่อให้การเทศน์นั้นประสบผลแก่ผู้ฟัง

ในงานเทศน์ของท่านนั้นเริ่มแรกท่านจะแนะนำ หรือเกริ่นนำในเบื้องต้นก่อนว่าวันนี้ผู้ฟังจะได้ฟังอะไร สำคัญอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร ท่านจะกล่าวบทนำก่อน เพื่อให้ผู้ฟังจะได้ตั้งใจฟังว่าเนื้อหาในวันนี้จะตรงกับตัวเองหรือไม่ หรือน่าฟังหรือไม่ วิธีนำเสนอของท่านส่วนใหญ่แล้วจะเป็นร้อยกรอง คือแบบบรรยาย มีบ้างที่ท่านได้ยกพุทธภาษิตมากล่าวเสริมกับธรรมะที่ได้แสดง มีทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี พร้อมทั้งร้อยกรอง ซึ่งเป็นงานที่ท่านถนัด คำกลอนทุกบทที่ท่านแต่งนั้น เป็นเกี่ยวกับธรรมที่สอนคน โดยผ่านตัวอักษรและความไพเราะของบทกลอนได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้ที่ได้อ่านได้ฟังแล้วเกิดความอยากรู้ อยากเห็น และ

ที่สำคัญจำง่ายคนส่วนใหญ่พอฟังแล้วก็อยากจดจำ เพราะไพเราะสามารถนำไปกล่าวต่อให้เพื่อน คนรู้จักหรือพี่น้องฟังได้

ในบางตอนบางช่วง ท่านหลวงพ่อกียกพระสูตรเพื่อสนับสนุนหลักธรรมที่ท่านพูด บาง บอกทั้งเวลาและสถานที่ เพื่อตอกย้ำและเป็นหลักฐานให้ผู้ฟังได้มั่นใจขึ้นไปอีก เพราะการพูดลอยๆ บางคนอาจจะไม่มั่นใจว่าจะเป็นเรื่องจริง หรือว่าคนเทศน์แต่งเรื่องขึ้นมาเอง ดังนั้นเพื่อเสริมคำพูดของท่านให้ดูมีน้ำหนักขึ้นไปอีกชั้น หรือเพื่อความเห็นชัดมากยิ่งขึ้นของบุคคลบางประเภท ที่อาจจะยังไม่เข้าใจหรือมองเห็นภาพในคำที่ท่านพูด จึงต้องมีการยกบุคลาธิษฐานมาประกอบ

ในเรื่องของภาษาหลวงพ่อบ้านได้ใช้ภาษาที่คนส่วนใหญ่แม้จะไม่ค่อยได้เข้าวัดหรือฟังธรรมบ่อยๆ ก็สามารรถเข้าใจได้ อาจจะไม่ทันที่แต่สามารถรู้ได้ ถึงแม้จะมีศัพท์ธรรมะบ้าง แต่ท่านก็พยายามใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่งมงาย และไม่สับสน อาจจะมีบ้างบางศัพท์ที่เป็นศัพท์เฉพาะในทางพุทธศาสนาที่อาจจะเข้าใจยาก แต่ก็ม้น้อย อาจจะมีบางครั้งที่ท่านใช้ภาษาวกไปวนมา บางประโยคอาจจะขาดคำเชื่อมที่เข้าใจง่าย แต่สุดท้ายก็รวมลงในสิ่งที่ท่านจะกล่าว หรือให้ความหมาย ซึ่งบางครั้งอาจจะมาเข้าใจตอนสุดท้าย (Bunchua, 2004 : 2)

2. คุณค่าของความว่าง

หนังสือเล่มนี้ต้องการที่จะให้คนทั้งหลายได้ทำจิตของตัวเองให้ว่าง ผิดทำให้จิตของตนมีสมาธิ เพราะเมื่อมีปัญหาจิตจะได้ไม่วุ่น เมื่อจิตว่าง จิตมันจึงเต็มไปด้วยปัญหา เต็มไปด้วยอวิชชา คือ ความไม่รู้ ความโง่ มันไม่มีที่ว่างที่จะให้วิชา คือ ปัญญา เข้าไป จึงไม่สามารถหาวิธีที่เป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับปัญหานั้นได้ หลวงพ่อพุทธทาสจึงนำเสนอเรื่องของจิตว่าง เพื่อให้คนทั้งหลายสงบบ้าง เย็นลงบ้าง ทำงานด้วยความสุข อยู่ด้วยความสุข ปลอ่ยจิตให้ว่าง อย่ามองว่าเป็นเรื่องของพระสงฆ์อย่างเดียว หลวงพ่อพุทธทาสท่านได้ยกข้อความในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงขรรวาสที่พากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อต้องการตรัสถามถึงธรรมที่เป็นประโยชน์สุข แก่กุลลสืบกาลนานแก่พวกตน ในฐานะที่พวกตนเป็นขรรวาสอยู่ครองเรือน นอนอยู่ด้วยกับบุตรและภรรยา ประดับดอกไม้ ของหอมต่าง ๆ นานา เหล่านี้จะมีธรรมไหนบ้างที่เหมาะสมกับพวกตน พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงเรื่องของ สุนฺณุตตา คือ ความว่าง พระองค์ตรัสว่าเป็นของลึกซึ้ง เป็นของเป็นไปเหนือโลกตามเจตนาของหลวงพ่อบ้าน ต้องการที่จะให้คนได้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า ความว่าง ตามเจตนาที่แท้จริงขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะหลายคนยังเข้าใจผิด เห็นความว่างนั้นเป็นของน่ากลัว

เพราะคิดว่าเมื่อทำจิตว่างแล้วจะไม่มีอะไร ท่านต้องการทำความเห็นของคนให้ตรงตามความหมายของหลักธรรม ไม่ใช่ว่างอย่างเดียว มันคือความสงบ เพราะมันว่างจากกิเลส ว่างจากความวุ่นวาย ถ้าทำการงานโดยอยู่ที่ให้อยู่กับการงานนั้นไม่เอาเรื่องอื่นเข้ามาเกี่ยว เป็นการทำความเห็นให้ตรงตามความหมายที่มันเป็นจริง ว่างจากความโกรธ ความโลภ ความหลง อันเป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งหลายทั้งปวง ถึงมันจะเกิดขึ้นแต่ท่านให้รู้เท่าทัน ไม่หลงไปกับมัน จิตมันจะได้ไม่วุ่นวาย มันจะได้ว่าง

โดยรวมแล้วในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นเนื้อหาที่เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน เหมาะสมกับคนทุกเพศทุกวัย ที่คนส่วนใหญ่วุ่นอยู่กับงาน และอ้างเหตุผลหลายๆ อย่างที่จะเห็นห่างจากธรรมะ ทั้งที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาโลก แต่ในปัจจุบันต่างประเทศกลับเริ่มหันมาสนใจในการปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น

บทสรุป

โดยสรุปแล้วในการวิจารณ์ในครั้งนี้ได้วิจารณ์ตามเจตนารมณ์ของผู้สื่อ เพราะในหนังสือเล่มนี้ผู้สื่อคือหลวงพ่อกุฑมัทธสกลได้หยิบยกเอาหลักธรรมซึ่งไม่ใช่ของตัวท่านเองที่ค้นพบ แต่เป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นการวิจารณ์ในครั้งนี้จึงได้โยงไปถึงเจตนารมณ์ของผู้สื่อคือพระพุทธรูปองค์อีกด้วย เพราะเจตนารมณ์ของหลวงพ่อกุฑมัทธสกลคือช่วยให้คนพ้นทุกข์เช่นเดียวกับเจตนารมณ์ขององค์พระศาสดา

สรุปตามทัศนะของพุทธศาสนิกชน หมายถึง ความว่างอันเป็นสภาวะแห่งความว่างที่ปราศจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นสภาวะที่ขั้น 5 เป็นอนัตตากล่าวคือ ว่างจากความเป็นตัวตน ตลอดจนว่างจากสภาวะต่าง ๆ เช่นสภาวะคือความเที่ยงแท้ ความสวยงาม ความสุข โดยปริยาย หมายถึง หลักธรรมฝ่ายปริยัติ เช่น ขั้น ธาตุ อายตนะ และปัจจัยการ แสดงตัวสภาวะให้เห็นความว่างเปล่าปราศจากความเป็นสัตว์ บุคคลตัวตน เรา เขา เป็นเพียงธรรม หรือกระบวนการทางธรรมชาติล้วน ๆ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป เพราะว่างจากกิเลส มีโลภะ โทสะ และโมหะ ว่างเพราะมีสัญญา คือ นิพพานเป็นอารมณ์ สภาวะความว่าง 3 ประการนี้ เป็นความว่างในโลกุตตรมรรค

ส่วนความว่างที่เกิดจากการกำหนดหมายในใจ หรือทำใจเพื่อให้เป็นอารมณ์ของจิตในการเจริญสมาบัติ เช่น ผู้เจริญอาภิญญาญาณตนสมาบัติ กำหนดใจให้ถึงภาวะว่างเปล่าไม่มีอะไรเลย จัดเป็นความว่างอย่างหนึ่งในระดับโลกียฌานด้วยเหมือนกัน

ผู้วิจารณ์มองถึงความสำคัญเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความมุ่งหมายที่แท้จริงของหลักธรรม เพราะหากตีความคลาดเคลื่อนจากพุทธพจน์ ซึ่งเป็นเป้าหมายแท้จริงแล้ว การวิจารณ์นั้นก็ไม่เกิดประโยชน์อย่างไร ถึงแม้ว่าบริบทในการกล่าวถึงเป้าหมายอาจจะแตกต่างกันที่ระดับในการไปถึง ที่จุดหมายปลายทางก็คือนิพพานเหมือนกัน ดังนั้นความสัมพันธ์จึงเชื่อมโยงถึงเป้าหมายสูงสุดอันเป็นเป้าหมายสำคัญ หากเป้าหมายรองบรรลุแล้ว ย่อมไม่คลาดจากเป้าหมายหลัก เหมือนรอยเกวียน ย่อมตามรอยเท้าโคตัวลากเกวียนฉันนั้น

ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ของการวิจารณ์ ความว่าง จิตว่าง หากนำไปปฏิบัติตามทำจิตให้ว่าง การทำจิตให้ว่างมีประโยชน์มาก ในความเป็นจริงการทำจิตให้ว่างนั้นง่ายนิดเดียวเพียงแต่ทำจิตให้สงบ ปล่อยวางความรู้สึกนึกคิดทั้งหลายทำให้สบายจิตก็จะเริ่มว่างจากสรรพสิ่งทั้งมวลเมื่อฝึกไปเรื่อย ๆ จิตของเราก็จะว่างเป็นปกติคุณประโยชน์ที่เราจะได้รับเมื่อจิตเราว่างมีมากมายพอยกมาเป็นประเด็น ดังนี้

1. ทำให้ช่วยลดความคิดฟุ้งซ่าน ความตรึงเครียด ช่วยระงับความโกรธได้ เมื่อเข้าใจความว่าง จิตว่าแรงกดดันที่มากระทบก็ทำให้เข้าใจสภาวะได้ดีขึ้น
2. ทำให้เข้าใจความว่าง จิตว่ามีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้หลับสบาย จิตผ่องใส เมื่อจิตผ่องใส ผิวพรรณวรรณะ ของร่างกายก็ดูผ่องใสไปด้วย
3. ทำให้จิตใจมีกำลังขึ้นมา เมื่อมีกำลังใจ ร่างกายก็จะมีกำลังตามขึ้นมาด้วย เมื่อจิตว่างจะเป็นที่มาของสติ เมื่อมีสติ จิตก็จะว่างจากสรรพสิ่งทั้งหลาย เมื่อมีสติ จะเป็นที่มาแห่งปัญญา เมื่อมีปัญญา สติก็จะบริบูรณ์
4. เมื่อเข้าใจในความว่างทำให้ไม่เครียด ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่หงุดหงิด ไม่กังวล ก็จะทำให้ร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งหลาย
5. กำจัดโรคภัยไข้เจ็บ โรคภัยไข้เจ็บเกิดจากเชื้อโรคและเกิดจากความผิดปกติของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย เมื่อจิตเป็นสมาธิกลไกของร่างกาย ได้แก่ การทำงานของสมอง จะเบาๆ และสม่ำเสมอ การไหลเวียนของโลหิต การหลั่งฮอร์โมนควบคุมระบบต่างๆ ในร่างกาย การย่อยอาหาร การดูดซึม ร่างกายจะสร้างและหลั่งสารที่ทำให้เกิดความสุข ซึ่งจะช่วยต่อต้านโรคภัยไข้เจ็บ และในขณะเดียวกันก็ระงับการสร้างสารที่สนับสนุนให้เกิดความผิดปกติในร่างกาย

6. ทำให้สมองและปัญญาดี เมื่อจิตผ่านการฝึก ทำให้ว่างบ่อย ๆ กำหนดให้ว่างจากอารมณ์ต่าง ๆ ได้ง่ายเมื่อจิตว่างแล้ว จะคิดพิจารณาเรื่องใด ปัญญาจะทำงานได้ดียิ่ง การทำสมาธิเป็นการสะสมพลังจิตอีกด้วย เมื่อสะสมพลังจิตมากเข้าจนทำจิตให้นิ่งได้โดยไม่หลับ เรียกว่าเข้าภวังค์ตื่น การคิดพิจารณาในภวังค์ตื่นนี้ ปัญญาจะทำงานได้ประสิทธิภาพสูงสุด

7. ทำให้ระงับระงับความร้ายกาจ ผลจากการทำสมาธิสม่ำเสมอ คือ จิตสงบนิ่ง เมื่อจิตสงบนิ่ง จิตจะแจ่มใส เมื่อจิตแจ่มใสจิตจะมีพลังจิตสงบนิ่ง จะทำให้เกิดอารมณ์ร้ายได้ยาก จิตแจ่มใสทำให้สังเกตเห็นอารมณ์ร้ายที่กำลังเริ่มก่อตัวขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่ดีจิตมีพลัง จะทำให้สามารถระงับยับยั้งได้ทั้งการกระทำทางใจ ทางวาจา และทางกาย

8. เห็นทางมาแห่งความดี ความสุขทั้งกายและใจ และที่สุดคือนิพพาน

References

- Buddhadasa-Bhikkhu.(2006). *EmptinessEmpty mind*. Bangkok: Thammasapa.
_____. (1966). *Buddhism Is Empty*. Bangkok: Thammasapa.
_____. (1976). *Look Around TheEmptiness*. SuratThani : Dhammadana Foundation.
Bunchua, K. (2004). *Paradigms with interpretation*. Bangkok : St. John's University.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing House.
Datanarin, M. (2013). *Buddhadasa : Theravada Buddhism and Modernist Reform in Thailand*. Bangkok: V.Prin.
Wachsuwan, A. (1984). *The debate Pramoj, K. and Buddhadasa-Bhikkhu*. Bangkok: PhraPittaya.